

Indledning

Religion på museum – perspektiver og erfaringer

Af Laura Maria Schütze og Marie Vejrup Nielsen

Levet religion på museum

Vi møder religion alle mulige steder i vores hverdag. I nyhederne, i byrummet, i skolen og i hjemmet. Covid-19-nedlukningen i julen 2020 understregede, hvor vigtig højtiden og alle julearrangementerne, julekoncerterne og julemarkederne er for opretholdelsen af mening og fællesskab blandt rigtig mange danskere. Fejringen af julen er et eksempel på det, vi kalder 'levet religion' – og som er et af de grundlæggende perspektiver for bogen.

Begrebet levet religion understreger en opfattelse af religion, som en del af det levede liv, både i en historisk og i en nutidig kontekst. Det handler om den religiøse praksis, som optræder i hverdagslivet, og som både kan foregå i hjemmet, på arbejdspladsen, i skolen, i byrummet eller inden for rammerne af religiøse institutioner. Levet religion er en del af den kulturhistoriske praksis, og derfor er det også relevant for museer at beskæftige sig med.

Kultur er hele tiden under forandring, og i vores samtid er en af disse forandringer en øget kulturel mangfoldighed, herunder en øget religiøs mangfoldighed. Denne mangfoldighed handler både om ændringer i flertallets måde at være religiøse – eller ikke-religiøse på, ligesom det også handler om de mange mindre grupper med forskellige etniske og religiøse baggrunde, som er kommet til Danmark inden for de seneste årtier.

Museer er sat i verden for at indsamle, bevare, registrere, forske i og formidle kulturarven og gøre den relevant og vedkommende i et lokalt, nationalt og globalt perspektiv. Så hvordan får vi en bedre forståelse af vores foranderlige samtid? Og hvordan får vi den dokumenteret, så den er tilgængelig for fremtidens museers forskning og formidling? Hvordan kan nye perspektiver på fortiden, også den nærmeste fortid, være med til at rejse

spørgsmål, som udvider vores forståelse af, hvem vi er, og hvor vi er på vej hen?

I bogen bruger vi religions- og kulturmødeperspektivet til at udfordre og undersøge forskningen i og formidling af museernes kerneområde: kulturhistorien. Gennem et samarbejde mellem universiteter og museer har vi kunnet trække på det bedste af begge verdner og afprøve nye forsknings- og formidlingsformater.

Vi vil gerne med denne bog give nogle perspektiver og konkrete eksempler på, hvordan man kan arbejde med religion i en museums kontekst. Ud fra de tre overordnede spørgsmål giver vi gennem seks artikler bud på, hvordan det kan lade sig gøre:

1. Hvordan kan man udforske og formidle levet religion som en del af byens rum?

Gennem en række workshops undersøgte lektor Randi Marselis, museumsinspektør Laura Maria Schütze og lektor Lise Paulsen Galal, hvordan man kan skabe anderledes og inkluderende museumsoplevelser for deltagerne, skabe ny viden for museet og danne afsæt for nye samarbejder mellem museet og byens borgere. Centralt for workshopformatet var kulturmødeperspektivet og deltagerne medbragte genstande, der dannede afsæt for samtaler om deltagerne personlige oplevelser med levet religion (kapitel 1).

Det er også byens rum, der har været rammen for add-on-udstillingsformatet "Aarhus fortæller om religion." Lektor Marie Vejrup Nielsen viser, hvordan formatet visualiserede den religiøse mangfoldighed i Aarhus, og hvordan man igennem forskellige aktiviteter og læringsforløb har kunnet udvide horisonten hos museumsgæsterne i forhold til små og store trossamfund i deres egen by (kapitel 2).

2. Hvordan kan et nyt blik på eksisterende udstillinger åbne det religionsfaglige perspektiv for museets ansatte?

Set gennem en religionsoptik har Den Gamle By mange genstande, som kunne beskrives som religiøse, men det er ikke et perspektiv, der eksplicit har været arbejdet med på museet før. Ved at invitere gæster såvel som pro-

fessionelle inden for forskellige fagligheder til at kommentere på museets eksisterende juleudstillinger og efterfølgende gå i dialog med museets ansatte har museumsinspektør Anneken Appel Laursen og projektmedarbejder Shaymaa Ahmad Najjar undersøgt, hvordan man kan bruge religionsperspektivet til at forstå allerede etablerede udstillinger og formidling (kapitel 3).

Ph.d.-studerende Sanne Andersen Hansen besvarede det ovenstående spørgsmål gennem et undervisningsforløb for religionsvidenskabsstuderende på Aarhus Universitet. Undervisningen blev både en indføring af de studerende i et nyt empirisk felt og gav dem erfaring med feltarbejde på egen hånd inden for museumsverdenen. Afslutningsvis præsenterede de studerende resultatet for museets ansatte, og på den måde fik museet ny viden om deres udstillinger fra et fagligt perspektiv, de ikke selv har arbejdet aktivt med før (kapitel 4).

3. Hvordan kan man samarbejde med religiøse minoriteter?

Hvad vil det sige at være et minoritetsmuseum og arbejde med minoritetens religion? Med afsæt i sagen om chokolademønten, der skabte problemer i Dansk Jødisk Museums butik, peger museumsinspektør Sara Fredfeldt Stadager på 'dos and don'ts', men også på, hvordan et tæt samarbejde med museers interessenter kan styrke og udbrede museets formidling (kapitel 5).

I februar 2020 åbnede Immigrantmuseet en særudstilling om sikkerne i Danmark, der var baseret på et samarbejde med repræsentanter for det danske Sikh-samfund. Museums- og arkivchef Cathrine Kyø Hermansen og museumsinspektør Emma Barnhøj Jeppesen diskuterer erfaringer fra samskabelsesprojektet og udstillingen af religion på museum – der især blev tydelig, da udstillingen skulle opsættes i en anden udstillingskontekst end museets egen (kapitel 6).

Forsknings- og formidlingsprojektet 'Religion – levende kulturarv', der står bag udgivelsen, er naturligvis blevet præget af situationen med covid-19 og de mange nedlukninger af museerne i længere perioder. Vores planer er blevet lavet om mange gange, og de ideer, vi havde fra begyndelsen, blev ændret og videreudviklet til nye former. Dette har først og frem-

mest betydet, at vi har arbejdet mere med digitale ressourcer, end vi havde tænkt oprindeligt, og det betyder også, at vi har arbejdet med formater med færre deltagere end oprindeligt planlagt. Begge dele har vist sig at give gode erfaringer, og også formater, som det forhåbentligt er lettere at tage med og bruge og arbejde videre med i andre museumssammenhænge. Dette særlige vilkår er synligt for os i projektgruppen, fx gennem ændrede planer, men vil også være synligt igennem bogen, hvor mundbind og små grupper præger mange af billederne. Samtidig har vi oplevet, at der blev sat pris på det, som kunne lade sig gøre, både hos os selv og deltagerne. Og vi lærte en del om at samarbejde i en tid med konstante og uforudsete ændringer både på universiteter og museer. En anden god historie om covid-19 er, at det lykkedes Roskilde Museum at vende coronasituationen til noget positivt gennem etableringen af et indsamlingsprojekt om levet religion i Roskilde i regi af covid-19. Erfaringerne fra projektet diskuterer specialestuderende Thea Kaspersen med museumsinspektør Laura Maria Schütze i podcasten: *Hvad Corona lærte os om religion*.¹

Religion på museum

Den religionsfaglige baggrund for udgivelsen er inspireret af udviklingen inden for samtidsreligion, hvor der gennem de sidste årtier er kommet et større fokus på religion uden for eliten og institutionerne under overskrifter som levet religion (Hall 1997), hverdagsreligion (Ammerman 2007) og uofficiel religion (McGuire 1992). Dette fokus på levende og levet religion er en del af en større forandring inden for studiet af religion, som har betydet et øget fokus på de materielle aspekter af religion, som det f.eks. fremgår af tidsskriftet *Material Religion*. I denne sammenhæng er der også kommet et øget fokus på følelser og sansning. I en nordisk sammenhæng har en række forskere taget disse perspektiver til sig, og her kan f.eks. nævnes projekter fra religionsforskningsmiljøerne på Agder Universitet, Kristiansand, som også har indeholdt kortlægning af religion (Repstad o. a. 2008; 2009). I den nyeste forskning inden for feltet understreges det, at

---

1. Podcasten kan høres på https://soundcloud.com/user-484240452/sets/hvad-corona-laerte-os-om-religion?utm_source=clipboard&utm_medium=text&utm_campaign=social_sharing

målet er at se på den levede religion både hos mennesker generelt i deres hverdag og i de officielle religiøse institutioner (Ammerman 2016). Den levede religion eksisterer ikke i et tomrum. Det er i samspillet mellem det enkelte menneske og de rammer, der eksisterer i det konkrete liv, at religion udledes. Religion er mere end officielle bygninger og den tro og praksis, som eliten lægger vægt på. Religion er til stede i hverdagen og på overraskende måder. Samtidig er det også vigtigt at få belyst religion, hvordan religion har spillet en rolle historisk og i dag, hvilket kan ske igennem et større fokus på, hvordan religion har været og er en del af samfund og kultur i Danmark.

I udviklingen af de online-ressourcer, der har fokus på, hvordan museerne kan åbne for et religionsperspektiv gennem genstande, har vi udviklet en tilgang, som trækker på den opdeling i religionens fire områder, som er blevet brugt af religionshistorikeren Robert Bellah (Bellah 1964). Han har bidraget med forskning inden for religionens udvikling igennem hele menneskehedens historie, men i forhold til arbejdet på museerne har vi primært fokuseret på de fire områder, han opstiller, når han undersøger, hvordan religion kommer til udtryk, og hvilke forandringer der sker. Vi arbejder med at finde ud af mere om religion, som det udspiller sig i:

- Verdensbilledet: Hvad tror man på? Hvilke guder og andre figurer optræder? Hvordan hænger verden sammen?
- Handlinger: Hvilke ritualer er vigtige? Både for den officielle religion og for deltagerne. Både i den religiøse bygning og derhjemme.
- Organisation: Hvem er lederne i denne religion? Og hvem er deltagerne? Hvor mødes man, og hvilke roller har man?
- Samfund og kultur: Hvordan spiller denne religion sammen med samfund og kultur? Er man en del af en flertalskultur? Ser man sig selv som modspiller eller medspiller til samfund og kultur?

Vores tilgang har været, at områderne kan være med til at få forbundet de mange forskellige mulige religionsperspektiver, så man får et overblik over kompleksiteten i arbejdet med religion, samtidig med at der gives nogle faste holdepunkter. Igennem bogen vil vi give yderligere indblik i, hvordan disse perspektiver kan bruges i praksis, og man kan især finde bud på, hvordan man bruger dette greb i de videoer og tutorials, der ligger på hjemme-

siden.² Disse videoer viser konkret, hvordan man ud fra religionens fire områder kan gennemgå genstande og bruge perspektivet i formidlingen på museet. Vi præsenterer en gennemgang af en dåbskjole fra 1970'erne og et stykke påskepynt fra det 20. århundrede som to eksempler på, hvordan de mange aspekter af en genstand kan foldes ud. Derudover indeholder hjemmesiden³ en række tutorials fra museerne af, hvordan man kan arbejde med genstande på denne måde, og hvilke nye spørgsmål der rejser sig.

Samtiden på museum

I arbejdet med religion på museer spiller samtiden en stor rolle, og i den forbindelse de syn på religion, som kommer til udtryk i dag. Religion bliver opfattet forskelligt af forskellige individer, og forskellige religiøse udtryk vurderes forskelligt i vores samfund. Danmark har været præget af et meget stort fokus på muslimer og islam i de seneste årtier. Dette fokus har især været en del af den politiske debat og har ofte ført til voldsomme debatter, også i medierne. Danmark har også igennem den såkaldte tegningekrise oplevet, hvor kontroversiel religion kan være, og hvor voldsomme følelser og handlinger der kan vækkes (Stage, 2011). Samtidig er der generelt meget lidt fokus på andre religioner og trossamfund. Og det største trossamfund, folkekirken, synes i høj grad at indgå som en del af kultur og samfund, som man ikke nødvendigvis tænker på som religion. Museerne kan være med til at øge bevidstheden om religionens plads i individ og samfund, historisk og i dag. Og museerne kan være med til fortælle om de store forandringer inden for religion, som har udspillet sig i Danmark igennem århundrederne. Også det 20. og 21. århundrede har historier at fortælle om religion. Men for at tage fat i religionsperspektiverne er der behov for en øget religionsfaglighed, som er udviklet inden for rammerne af det museumsfaglige.

Samarbejde med repræsentanter fra trossamfund og andre relevante grupper uden for museet er et centralt element i projektet og i udviklingen af brugbare modeller for det fremtidige arbejde med at få religionsperspektivet integreret i museerne. Her bygger projektet videre på forskning i museet som interkulturel kontaktzone (Clifford 1997). I den internationale

---

2. Religion på museum (au.dk)

3. Religion på museum (au.dk)

sammenhæng er der opstået ny viden og nye praksisformer omkring en række elementer i museernes arbejde, herunder samarbejdet med repræsentanter fra såkaldte 'source communities', særligt i forbindelse med samtidsindsamling og medkuratering (Peers and Brown 2003, Golding and Modest 2013, Gabriel 2015). I den internationale forskning inden for religion og museer har samarbejdet mellem museer og trossamfund været et centralt udviklings- og diskussionspunkt.

Her har særligt balancen mellem museets og trossamfundenes dagsordener været i fokus. Diskussionen har drejet sig om en række problemstillinger, særligt spørgsmålet om repræsentation: Hvem kan siges at repræsentere en bestemt religion, tradition, eller etnisk gruppe? Hvordan sikrer museet at få de nødvendige oplysninger og perspektiver fra et givent 'source community' i forhold til mange potentielle forskellige fortolkninger? I projektet vil de værktøjer, der er udviklet i international sammenhæng, blive diskuteret ud fra en dansk forskningskontekst, både på baggrund af de erfaringer, der allerede er indhentet i museumssammenhænge hos de deltagende samarbejdspartnere, og den allerede etablerede viden om trossamfund i Danmark i dag fra Center for SamtidsReligion med særlig vægt på viden om den voksende religiøse mangfoldighed. Den religiøse mangfoldighed er blevet undersøgt i en dansk sammenhæng ud fra en række perspektiver (Ahlin o.a. 2012). Derudover har forskere haft fokus på udviklingen i den danske religionsmodel, og hvordan dansk samfund og kultur udvikler sig i relation til både det historiske mønster og de nyeste tendenser (Christoffersen o.a.2010; Vejrup Nielsen & Kühle 2011; Gundelach o.a. 2008).

Museernes unikke rolle

Religion og religiøs identitet er således emne, som er på dagsordenen i den offentlige debat i dag, ofte i en meget polariserende form. Det er i stigende grad nødvendigt for samfundet at finde sammenhænge og rum, hvori samtidens religiøse mangfoldighed kan sættes i perspektiv. I den seneste revision af museumsloven i 2013 blev netop museernes rolle i forhold til den aktuelle samfundsudvikling og debat understreget. Her blev det betonet, at museerne skal udvikle anvendelse og betydning af kultur- og naturarv for borgere og samfund (Kapitel 1, §2 i museumsloven).

Vi mener, at museet har en unik mulighed for at blive et rum for dialog om religion og religiøs identitet. Projektets udgangspunkt er, at museerne har behov – og potentiale – for at inddrage religionsperspektivet i deres arbejde og dermed bidrage til samfundets forståelse af religion som en del af dansk kulturhistorie. Museet ses i projektet som en kontaktzone, et socialt rum, hvor kulturer mødes, kolliderer og sameksisterer (Pratt 1991; Clifford 1997).

Den manglende integration af religionsfagligheden i museumsfagligheden i Danmark i dag betyder, at der er en mangel på kompetencer om religion i forhold til indsamling, forskning og formidling (Schütze 2014). Museerne kan også have en opfattelse af religion som et konfliktfyldt emne, hvor de kan fremstå utilsigtet stillingtagende, når diskussioner om religion i dag bliver aktiveret i forhold til museernes formidling. Endvidere oplever museumspersonalet, at de kommer til kort i forhold til de spørgsmål, der opstår hos publikum i mødet med religionsperspektivet. Publikum tager afsæt i deres egen virkelighed og forståelse af, hvad religion er, i mødet med museets formidling. Det er centralt i projektet, at også de følsomme og potentielt konfliktfyldte emner kan få plads som en del af museernes praksis, og at håndteringen af disse indgår i denne praksis både før, under og efter en udstilling eller andre aktiviteter.

Den manglende integration af religionsfagligheden i museerne skyldes også, at den danske universitære religionsforskning generelt ikke har haft blik for museal praksis. Der er således et behov for, at universitetsfagligheden får indblik i de kulturhistoriske museers arbejde for herigennem at kunne udvikle religionsforskningen i relation til museumsområdet.

Projektet bag udgivelsen er inspireret af udviklingen af religion og museer i en europæisk kontekst. *Museum of Europe* har udviklet udstillingskonceptet *God(s): A User's Guide* (2006) med fokus på mangfoldigheden i religiøse udtryk i europæiske byer. Af nyere udstillinger kan især nævnes *Living with gods – peoples, places and worlds beyond* på British Museum i London (2017-2018). I en nordisk sammenhæng findes en række samarbejder omkring religion og museer, f.eks. udstillingen *Homo Religiosus* på Perspektivet, Tromsø. Göteborg har markeret sig med tværgående samarbejder om islam som kulturarv mellem Verdenskulturmuseum, Göteborg Universitet og Dialekt-, namn- og folkminnesarkivet: *Röster om hajj* (Grinnell o.a., red. 2017), samt forskningsprojektet *Museological framings of Islam in Europe* (2015-2018). Internationalt har der været en række store bi-

drag til dialogen om religion på museum (O'Neill 2005; Nightingale and Greene 2010; Bugglen et al 2017; Paine 2000, 2013; Reeve 2012).

I en dansk sammenhæng er denne diskussion kun lige begyndt, f.eks. i Laura Maria Schützes Ph.d.-afhandling *En fornemmelse for migration. Sted, materialitet og religion i udstillinger på Immigrantmuseet og Københavns Museum* (Schütze 2014). Spørgsmålet om relationer mellem nutidens religion og kulturarv er også for nylig begyndt at tiltrække universitetsforskningen inden for religion i Danmark (Christoffersen 2015a og 2015b; Vejrup Nielsen 2014). Dansk Jødisk Museum har arbejdet med inddragelse af nutidig mindretalsreligion i kulturarvsledelse i forbindelse med offentlige museer (Laursen 2009, 2013), og Den Gamle By har arbejdet med samskabelse med etniske minoriteter (Laursen o.a. 2017).

For at sikre det faglige grundlag for integration af religionsperspektivet i de kulturhistoriske museer i Danmark er det nødvendigt at skabe rammer for samarbejde mellem museerne og de relevante universitetsmiljøer og inden for disse rammer at udvikle og afprøve modeller, der kan danne baggrund for nye forskningsperspektiver og nye praksisformer i både universitets- og museumssammenhænge.

Religion er levende kulturarv og er en del af vores historie og samtid. Museerne kan i endnu højere grad end i dag være med til at øge vores viden om religion og bidrage med en kontekst for udforskning af fortiden og nutidens kulturelle former og udtryk.

Bibliografi

- Ahlin, L, Borup, J, Fibiger, MQ, Kühle, L, Mortensen, V & Pedersen, RD. 2012, "Religious diversity and pluralism" *Journal of Contemporary Religion*, vol 27, nr. 3, s. 403-418.
- Ammerman, N. (red.). 2007. *Everyday religion: observing modern religious lives*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Ammerman, Nancy. 2016. "Lived Religion as an Emerging Field: An assessment of its contours and frontiers" *Nordic Journal for Sociology of Religion* volume 29 (2): 83-97
- Bugglen G., C. Paine, S. Brent Plate. 2017. *Religion in Museums- Global and Multi-disciplinary Perspectives*. Bloomsbury Academic
- Christoffersen, L, H.R. Iversen, N. Kærgård, M. Warburg (red). 2012: *Fremtidens danske religionsmodel*. København: Anis forlag.

- Christoffersen, L. 2015 a. From previous Intertwinement to future Split in Governance Structures in Cultural and Religious use of Buildings: On Danish Funding of Religious Heritage. I A. Fornerod (ed.). *Funding Religious Heritage*. Farnham: Ashgate (75-102).
- Christoffersen, L. 2015 b. Roskilde domkirke. Styring af sognekirke og turistattraktion. *Religionsvidenskabeligt tidsskrift* 62, (77-90).
- Clifford, J. 1997. "Museums as Contact Zones." I *Routes: Travel and Translation in the Late Twentieth Century*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Gabriel, M. 2015. "Fortiden, fremtiden og det etnografiske museum: Samtidsindsamling, videndeling og medkuratering." I U. J. Dahre og T. Fibiger (red.) *Etnografi på museum: Visioner og udfordringer for etnografiske museer i Norden*, s. 25-53. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag
- Golding, V., & Modest, W. (red.). 2013. *Museums and communities: curators, collections and collaboration*. London ; New York: Bloomsbury.
- Grinell K., Larsson G., Löfdahl M., Skott F. og Wenner L. (red.). 2017. *Röster om hajj*. Institutet för språk och folkminnen i samverkan med Göteborgs universitet och Världskulturmuseet.
- Gundelach, P., Iversen H. R. Warburg, M (red.). 2008. *I hjertet af Danmark – Institutioner og mentaliteter*. Hans Reitzels forlag.
- Hall, David D. (ed.). 1997. *Lived Religion in America – Toward a History of Practice*. Princeton: Princeton University Press.
- Laursen, A. Appel, Guldmann Sekwati, D., og Søndergaard Bertelsen, S. 2017. "Nu er vi en del af Danmarkshistorien. Et eksempel på samskabelse mellem borgere og museum.", *Nordisk Museologi*, s. 70-87.
- Laursen, J. 2009. "Dansk Jødisk Museum – et nyt museum træder i karakter", Paper fra seminaret Pluralistisk kulturarv og museum, Institutt for Kunst og Kulturvetenskap, Bergen 2006.
- Laursen, J. 2013. "Dansk Jødisk Museum – Minoritetsmuseum eller kulturmuseum?" i Dragsbo (red.) *Mindretallenes selvbillede*, Sønderborg.
- McGuire, M. 1992. *Religion: the social context*. Belmont CA: Wadsworth Thomson Learning.
- Nielsen, MV. 2009, "Transformationer i Folkekirkekristendommen i Danmark i dag" *Religionsvidenskabeligt Tidsskrift*, nr. 53, s. 63-79.
- Nielsen, MV. 2014. "Kirkeindsigt og udsyn: kommune og folkekirke". *Politik*, vol Årgang 17, nr. nummer 4, s. 28-36.
- Nielsen, MV & Kühle, L. 2011, "Religion and State in Denmark: Exception among Exceptions?" *Nordic Journal of Religion and Society*, bind 24, nr. 2, s. 173-188.

- Nightingale, E., and M. Greene. 2010. "Religion and Material Culture at the Victoria & Albert Museum of Art and Design: The Perspectives of Diverse Faith Communities." *Material Religion* 6 (2): 218–35.
- O'Neill, M. 2005. "Making Histories of Religion". I G. Kavanagh (ed.), *Making histories in museums*. London: New York.
- Paine, C. 2000. *Godly Things: Museums, Objects and Religion*. London: Leicester University Press. Paine, C. 2013. *Religious objects in museums: Private lives and public duties*. London: Bloomsbury.
- Peers Laura L. and A. K. Brown (reds.). 2003. *Museums and source communities: a Routledge reader*. London, New York: Routledge.
- Pratt, M.L. 1991. "Arts of the contact zone". *Profession*: 33–40.
- Reeve, J. 2012. "A Question of Faith: The Museum as a Spiritual or Secular Place." In *Museums, Equality, and Social Justice*, red. R. Sandell and E. Nightingale. Museum Meanings. Abingdon, Oxon ; New York: Routledge.
- Repstad, P., A. Tønnessen, E. Seip. 2008. *Gud på Sørlandet*. Universitetsforlaget.
- Repstad, P., H. C. Garmann Halvorsen, A. Repstad, P. Aasland, T. Balsnes, A. Haugland. 2009. *Å forske blant sine egne. Universitet og region – nærhet og uavhengighet*. Cappelen Damm Høyskoleforlaget.
- Schütze, L. M. 2014. *En fornemmelse for migration. Sted, materialitet og religion i udstillinger på immigrantmuseet og Københavns Museum* (upubl. ph.d.-afhandling). Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet.
- Stage, C. (2011) *Tegningekrisen: som mediebegivenhed og danskhedskamp*. [Aarhus]: Aarhus universitetsforlag.